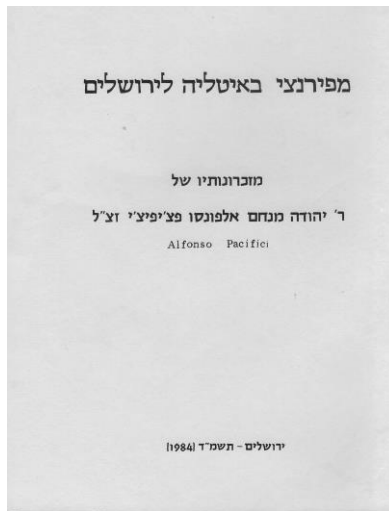

ביוגרפיה של יהודה מנחם אלפונסו פצי'פיצי'
מאת: שמואל אורבך

מקור: עמ' 31 עד 41 בחוברת הבאה

מי שקרא את הדיוקן העצמי של פצי'פיצי' י הצעיר כפי שהצטייר בדפים הקודמים ירצה ואולי אף חייב לדעת את המשך, את התחלת התקופה החדשה בחייו, המעשים הגדולים והרבים, פרי ההכנה הנפשית וההתלבטויות הפנימיות המתוארות לעיל. ההתעוררות הנפלאה, הנסיון לשוב אל מקורות היהדות של ידידיו וחניכיו הרבים באיטליה, קשורה כל כולה לשמו של אלפונסו פצי'פיצי'. כמעט ולא מצאתי חומר בדפוס או בכתב יד (פרט לכמה קטעים שאביא אי"ה בדפים הבאים), ועל כן אוסיף דברים שזכיתי לשמוע מפיו או מידידיו הקרובים ..... למען תספר לדור אחרון .....

מלחמת העולם הראשונה פרצה ב-1914. איטליה הצטרפה רק ב-1915 לצד מעצמות המערב: צרפת ואנגליה ורוסיה נגד גרמניה ואוסטריה. החזית העקרית לאיטלקים הייתה בצפון מזרח מול כוחות האימפריה האוסטרו-הונגרית של הקיסר הזקן פרנץ יוזף. כמו מדינתו היה גם צבאו מורכב מעמים רבים, לאומים שונים, דוברי שפות שונות, ורבים מחייליו גויסו נגד רצונם ולא רצו למות למען הקיסר הזקן במלחמה בה לא מצאו כל עניין. גם היהודים בין לוחמים אלה העדיפו ליפול בשבי ולהציל כך את נפשם, וכך

כל הזכויות שמורות

הגיעו לאיטליה אלפים רבים של שבויי מלחמה יהודיים. מי ידאג לצרכיהם הדתיים? היה זה כמובן אלפונסו פצ'יפיצ'י, קצין צבא צעיר של הוד מלכותו מלך איטליה. רבנות צבאית מאורגנת לא הייתה קיימת ועליו היה לשכנע את מפקדיו שיש לדאוג לצרכיהם הדתיים של אלפי השבויים היהודים. האישור נידון והוא נתמנה רב צבאי עם סמל מיוחד (מגן דוד) שהכין בעצמו. כאשר אחד המפקדים פנה אליו בתואר "אדוני הרב הראשי" *Rabbino Maggiore* באיטלקית, ענה לו בבדיחות הדעת הפלורנטינית שלו שהוא רק *Rabbino Minore*, "רב זוטר", ומאז קרא לו הגוי הזה תמיד בתואר זה *Rabbino Minore*. מהר מאד הפך לאב ולפטרון לאלפי אחיו השבויים ועוד שנים אחרי כן זכרו אותו לסובה על העידוד ורגש האחווה היהודית שסימל אז בעיניהם. הנקודה היהודית מצאה את ביטויה בין היתר גם בעיתונו השבועון *La Settimana Israelitica* בו הופיעו שמות כל הנופלים היהודיים בחזיתות השונות בלי להבחין בין מדינות "בעלות ברית" או "אויבות" לאיטליה. את הכיוון המנחה הגדיר בעצמו במלים ברורות: "קבעתי לעיתון ולכל פעולתנו את העמדה שעלינו כיחידים מוטל לשרת בנאמנות כל אחד כאזרח ארצו, אבל עלינו ככלל אין אלא להשאר נייטרלים במלחמה אשר בכל צד נמצאים מליוני אחינו המוכרחים להלחם אלה באלה, ובכל מקרה אין לנו כל אפשרות של נצחון. רק בהמשך המלחמה, ובפרט אחרי שהופיעו אצלנו פנחס רוטנברג המנוח וביקש ממנו שנסיע לו בשאיפתו ליצור יחידה צבאית יהודית עצמאית שתעמוד על יד צבאות בני הברית המערביים, נתתי את הסכמתי הפעילה לרעיון זה."

הצהרת בלפור ב-1917 עוררה תקוות רבות במחנה הציוני וכמובן גם בקרב יהודי איטליה. עדיין במדי הצבא האיטלקי הגיע

ללונדון ומאותה יותר הפך לנציגם הרשמי של יהודי איטליה בועד הפועל הציוני. באחד הקונגרסים לאחר המלחמה היה אחד התומכים הנלהבים ברעיון "המעשר האינטגרלי", הצעה שכל יהודי העולם ללא יוצא מן הכלל יתרמו כל אחד עשירית מרכושו לקנות את אדמת ארץ ישראל שזה עתה הובטחה רשמית על ידי הצהרת בלפור ו"חבר הלאומים" (האו"ם של היום). אין ספק שרעיון נשגב זה יכול היה לשנות את מהלך ההסטוריה היהודית, אך רק נציגי יהודי בולגריה ואיטליה היו מוכנים לקרבן זה. למרות מספרם המצומצם של יהודי איטליה (כ-40,000) היה משקלם הסגולי רב בתנועה הציונית העולמית. בית פצ'יפיצ'י בפירנצי היה מרכז כל הפעילות וביקרו בו כל המנהיגים הציונים: חיים ויצמן, נחום סוקולוב, מנחם מאיר אוסישקין, משה בילינסון, אברהם הרצפלד, הרב מאיר ברלין ועוד רבים. עם כולם נקשרו קשרי ידידות שנמשכו על אף הבדלי ההשקפות כל ימי חייהם. כל יהודי שעבר את איטליה מצא כאן בית פתוח לרווחה.

בהשראתו של אלפונסו פצ'יפיצ'י הייתה להסתדרות ציוני איטליה אופי מיוחד ויוצא דופן. כאן התגלה ההבדל היסודי בין הציונות הכללית המדינית לבין התנועה הרוחנית של יהודי איטליה: באירופה המזרחית ראו בציונות פתרון ותרופה לצרות היהודים הנרדפים וקץ הגלות על ידי ריכוזם במדינה משלהם. רבים חשבו שכעת מתבטאת זהותם היהודית בהשתייכותם לתנועה מדינית-לאומית ואין עוד צורך בשמירת המצוות. באיטליה היה המצב הפוך. מעמד המדיני, הכלכלי והחברתי של היהודים היה מצוין. היו ביניהם לא רק סוחרים עשירים, אלא גם בעלי אחוזות, רופאים ועורכי דין מפורסמים, מדינאים ואפילו קציני צבא גבוהים. אם ככל זאת התעורר בלבם הזיק היהודי היה זה מתוך אהבת ישראל שהורה והרצון לקשור מחדש את הקשרים עם עם ישראל, מסורחו

ותורתו. נאמניו של פצ'יפיצ'י סברו שיהודי לאומי אמיתי חייב להיות גם שומר מצוות. בוועידת ציוני איטליה בליוורנו בשנת 1924 נקבע שכל בעל משרה או עמדה ציבורית- ציונית חייב לשמור שבת וכשרות לפחות בפרהסיא. תפיסה זאת של כריכת השיבה לציון עם השיבה לתורת ישראל התקבלה אז על דעת רבים וטובים, עד . . . . . שהגיעו הסטודנטים הארצי-ישראלים למוסדות ההשכלה הגבוהה באיטליה, ביניהם אוכלי נבלות וטריפות ומחללי שבת. השפעתם הייתה הרסנית. צעירים שהתחילו לקבל על עצמם את עול המצוות במסירות נפש ובקשיים עצומים נאלצו לשנות את כל אורח חייהם והרגליהם. יש ועזבו את בית הוריהם, כי לא ניתן שם לשמור על כשרות . . . . . והנה הופיעו "הציונים האמיתיים" החלוצים מארץ ישראל והוכיחו שאפשר להיות יהודי "שלם" גם בלי שמירת שבת וכשרות! כך בערך הטיח כלפיו אנצו סרני הי"ד והאשים אותו שדרישותיו לשלמות ציונית לפי תפיסתו הן מופרזות ובלתי מוצדקות. אנצו סרני עלה ארצה והיה ממייסדי קיבוץ גבעת ברנר. חברי "הגרעין האיטלקי" שכאו בעקבותיו לא רצו בהתחלה לוותר על שמירת מסורת, הדליקו נרות שבת וניסו לשמור כשרות. אנצו סרני בעצמו מעולם לא אכל טריפות כי היה צמחוני, אך במהרה התברר שהחלום על פשרה בין חילוניים ומסורתיים בקיבוץ לא ניתן להגשמה. אחדים עזבו את גבעת ברנר, ואילו היחר הסתגלו לחיי הקיבוץ החילוני המותר על שבת וכשרות "מתוך עקרון".

היתה זאת אחת האכזבות המכאיבות ביותר ולאט לאט התברר לאלפונסו פצ'יפיצ'י שמקומו איננו בהסתדרות הציונית. וכך הוא כותב: "מאותו הזמן התחלתי לפקפק בנכונות השתתפותי בפעולה הציונית, אף על פי שעוד לא ידעתי על בוריו את מצב העניינים. התחלתי להרגיש כי "המכונה" פועלת למעשה בכיוון הפוך

לכיווני היסודי, הלא היא הדגשת הסגולות של ישראל ("עם סגולה") בו בזמן שהציונות קבעה בתכניתה הרעיונית את ה"נורמליזציה" של עם ישראל, זאת אומרת לעשות אותו "עם נורמלי ככל העמים", מה שהוא סילוף יסודי של כל מהות ישראל ודבר בלתי אפשרי מיסודו, כי ד' יתברך בשום אופן לא יאפשר את זה, כפי שלא איפשר את הדבר בימי "המדינות היהודיות" הקדומות אשר נהרסו כליל, לפי ההבטחה הנצחית, כי לא הלכו לפי דרכי ד' ובריחו הנצחית, היא התורה. - אמנם כל זה נעשה ברור לנפשי רק לאט ובהדרגה במשך השנים. עוד השתחפתי בכמה קונגרסים, בהרגישי את עצמי תמיד יותר ויותר זר לסביבה, עד שכקונגרס האחרון בבאזל נשאתי נאום קצר, אשר היה למעשה מעין נאום פרידה שלי מן הציונות, בו אמרתי: הכל נמצא באולם הזה, רק אחד חסר, ד' אחד!

הוא גם לא הצטרף לסיעת "המזרחי", כי ראה בה מפלגה ככל המפלגות על כל המשתמע מזה. אין התורה יכולה להיות מיוצגת על ידי גוף וארגון פוליטי. זמן מה היה פעיל בארגון העולמי של "שומרי שבת". שמעתי אותו נואם בעברית - וזה עשה רושם רב על כולנו - בוועידת היסוד בברלין, זמן קצר לפני עלייתו של היטלר. הצרות שבאו על עם ישראל אחרי כן שמו קץ לנסיון יפה זה לארגן ולאחד את כל שומרי השבת בעולם.

פעילותו העקרית לא היתה בתחום הפוליטי. נאמן לקו שקבע לעצמו עוד בצעירותו החליט שיהדות איטליה זקוקה ליידע, ללימוד יסודות התורה והמצוות, ולגאווה יהודית. בשיחות בלבד אי אפשר היה להגיע לציבור הרחב. לכן יסד בפירנצי את "בית ההוצאה ישראל", שפירסם את השבועון "ישראל", את הדו-שבועון "ישראל לילדים" Israel dei Ragazzi, את הירחון La Rassegna Mensile, וחירגומים לאיטלקית של ספרי

יסוד והגות יהודים רבים ומגוונים. הוא לא נרתע מההתחייבויות הכספיות העצומות והשקיע במפעלו זה את רוב זמנו ורכושו, וקבע לעצמו את הכלל "Prima fare, poi pensare come fare" שפירושו "מקודם עושים, ורק אחר כך חושבים כיצד לעשות!" כן השתתף בעתונו של ד"ר נתן בירנבאום, אף הוא "בעל תשובה" ממשפחה מתבוללת לגמרי באוסטריה, אשר יצא בגרמנית "Der Ruf" אשר ראה בעליה לארץ ישראל זכות עילאית הדורשת הכנה נפשית לחיי צניעות ופרישות על אדמת הקודש. מדי שבוע הגיע העיתון "ישראל" כמעט לכל בית יהודי באיטליה להזכיר לכולם שיהודים הם. פעם הציעה לו אשה עשירה תרומה גדולה מאד בחנאי אחד ויחיד: שיפסיק לשלוח אליה את העיתון, כי איננה רוצה שבני משפחתה ידעו שהם יהודים! אחרים, "פטריוטים" איטלקים מבני עמנו, אפילו הציעו פעם את בית הדפוס של העיתון, וכאשר העיתון הופיע בכל זאת בדפוס מאולתר הלשינו עליו בפני השלטונות שהוא מוציא עיתון המטיף לדעות אנטי-פשיסטיות. היחה זאת הלשנה מסוכנת, כי מאז חפט מוסוליני את השלטון ב-1922 דיכאו הפשיסטים כל הבעת דעות "בלתי רצויות". הוא ממילא כבר היה חשוד, כי היה אחד מעורכי הדין המעטים שלא הצטרף למפלגת השלטון. מפקד המשטרה בפירנצי קרא לו ו"יעץ" לו להפסיק את הפצת העיתון. בנימוס רב הודה לו על העצה ואף הביע נכונות למלא אחר עצה - פקודה זאת, אבל ביקש שמקודם יאפשרו לו להבהיר את השקפותיו, השקפת העיתון, ישירות לראש המדינה (מוסוליני). בקשתו הועברה לרומא וכעבור כמה שבועות הוזמן אל חת-מזכיר המדינה (חת-שר) לעניני חינוך (מוסוליני היה בין היתר גם שר החינוך והתרבות). בראיון זה הסביר: הרעיון הציוני דומה מאד לרעיון החביב של ה"דוצ'ה" - המנהיג הפשיסטי - לחדש את גדולתה של רומא העתיקה. אמנם אין עם ישראל שואף לכיבושים (איטליה הפשיסטית ניסחה אז

להרחיב את שלטונה בכל אגן ים התיכון) אלא לחדש את המרכז הרוחני בירושלים ובארץ הקודש. לפני כאלפיים שנה היו רומא וירושלים יריבות - היום אין כל מניעה שתשרור ידידות ביניהן תוך כבוד הדדי בשאיפתן המשותפת לחדש את גדולת ימי הקדם. יהודי איטליה, כמו יהודי כל המדינות האחרות, הם אורחים. כאורחים חובתם הקדושה לתרום בכל מאדם ויכלתם למדינה המארחת ואפילו להקריב את חייהם להגנתה - אבל אל להם לשכוח כי אורחים הם ולהתנהג כיאה לארח ולא להתערב בעניניו הפנימיים של מארחם. לו הייתי איטלקי ממש, כך פצ'יפיצ'י, הייתי בודאי מצטרף למפלגה הפשיסטית, אך כאורח סומך אני^{על} תבונתם של אזרחי איטליה לבחור את השלטון והמדיניות הטובים והמתאימים להם. אלה הרעיונות וההשקפות שמבטא השבועון "ישדאל". אם לדעת ראש המדינה אין מקום להפצת דעות אלה בסגור את העיתון מיד. - תת-מזכיר המדינה האזין בענין רב והבטיח תשובה לאחר התייעצות עם מוסוליני. כעבור זמן קצר נתקבל היתר מפורש להוציא את העיתון. יתר על כן מוסוליני ביקש לשלוח עותק מיוחד למעונו הפרטי. היה ברור שמצא בו ענין וקרא בו, כי כשיחה עם הרב הראשי של יהודי איטליה שאל אותו על עמדת היהדות לנישואי תערובת בין יהודים ואיטלקים. הרב טען שאין כל בעיה בתנאי שהילדים יתחנכו כיהודים. לזה השיב מוסוליני: "זאת דעתך, אבל פצ'יפיצ'י חושב אחרת!" למען הדיוק ההסטורי עלי להסביר גם את הרקע ליחסו זה (בימים ההם!): במשך כמה שנים ניסה מוסוליני - אמנם ללא הצלחה - לקחת את התנועה הציונית תחת חסותו, יאולי אפילו לתמוך במדינה יהודית נאמנה לאיטליה. במשך שנים שלח מורים יהודים לארץ ישראל שלימדו איטלקית בכחי הספר העל-יסודיים היהודיים על חשבון ממשלת איטליה!

סכנה זאת של נישואי תערובת איימה על עצם קיומה הפיזי של

יהדות איטליה. בכתביו, מאמריו, נאומיו ושיחותיו הדגיש פצ'יפיצ'י את חשיבותו של הבית היהודי, ובמיוחד את חפקידה המרכזי של האם היהודיה. בבעיה כאובה זאת, כמו באחרות, "לא המדרש העיקר, אלא המעשה". נישואי התערובת היו תוצאת ההתבוללות הכמעט מוחלטת של מיעוט קטן (רק 40,000 יהודים בתוך כ-50,000,000 איטלקים) באוכלוסייה אוהדת, נוחה לבריות; וגם מבחינה חיצונית קשה להבחין בין גוי איטלקי ויהודי. התרופה היעילה לנגע זה היו ועידות וכנסים לנוער היהודי ועוד יותר מחנות הנופש לצעירים וצעירות שזאת ההזדמנות היחידה להפגש ולהכיר, ולו לכמה ימים או שבועות בלבד, אורח חיים יהודי, שמירת שבת וכשרות הלכה למעשה, נרות שבת, קידוש והבדלה, כל מה שנותן תוכן לבית היהודי. זוגות רבים נוצרו כתוצאה ישירה של המחנות Campaggi האלה. ההדגמה המוחשית ביותר היתה כבית ברחוב סן ג'רבזיו בפירנצי, בבית פצ'יפיצ'י, וגולת הכותרת היה סדר ליל פסח עם עשרות מוזמנים אשר לרבים ביניהם היתה זאת החוויה היהודית הראשונה בחייהם. כאמן השיחה האיטית ידע לקרב בעיקר את הדור הצעיר, וכך גדל קהל חניכיו ומעריציו, "המשפחה הקטנה" כפי שקראו לעצמם בחיבה. עם כל ההצלחות האלה הרגיש שמקומו בארץ ישראל. בשנת תרצ"ד (1934) עלה ארצה, כאשר יהודי איטליה ישבו עדיין שלווים ובטוחים וכמעט כל בני משפחתו חשבו שנטרפה עליו דעתו. השלטונות הבינו אותו יותר טוב ונשמו לרוחה שעזב. כמה שנים אחרי זה התבטא מפקד המשטרה הפשיסטית בפירנצי "תגידו לנביא שלכם, בעל הזקן האדום הגדול, שמוטב שלא יחזור הנה; האקלים כאן איננו בריא בשבילו". רבים עלו בעקבותיו, ולא רק מאיטליה. במשך השנים נהג להרצות בחוגי נוער בצרפת, גם היא ארץ של התבוללות חזקה.

אופיינית למידת השפעתו היא שיחה שהיחה לו שנים אחרי כן באחד
הקיבוצים הדתיים בעמק בית שאן. בביקורו שם ניגש אליו אחד
החברים והזכיר לו הרצאה בפני קבוצה גדולה של "הצופים היהודים"
בצרפת. כדי להדגים להם את ייחודו של עם ישראל, "עם סגולה",
סיפר להם על טיול עם בתו הקטנה באחת השבתות בפירנצי. הילדה
הסתכלה ארוכות באנשים הרבים שנסעו ברכבת החשמלית, ואז שאל
אותה, למה בעצם לכל האנשים האלה מותר לנסוע בחשמלית בשבת,
ואילו לשניהם אסור, ואז ענתה הקטנה כדבר המוכן מאליו
"מפני שאנחנו ישראל". מספר פעמים חזר על משפט קצר זה משמעותי
כל כך "אנחנו ישראל!", ומלים אלה עשו רושם כביר על איש שיחו.
כבן למשפחה מתבוללת לגמרי היה רחוק מיהדות ומצוות, אך המלים
האלה חדרו עמוק לנשמתו. "אנחנו ישראל" - זה מחייב, וברגע זה
החליט להתעניין ולהכיר את זהותו היהודית. מכאן כבר לא היחה
הדרך רחוקה לשיבה אל המקורות, לשמירת מצוות, לעזיבת בית
ההורים בו אי אפשר היה לאכול כשר, עד לעליה לארץ ישראל
ולהצטרפות לקיבוץ הדתי. וזאת שעתידה היחה להיות רעיתו נכחה
אף היא בהרצאה זאת, גם היא בעלת רקע דומה, וגם היא התרשמה
עמוקות והגיעה לאותה המסקנה, לאותן ההחלטות. כך זכו שניהם
לעלות ארצה, ואולי על ידי זה גם להנצל מגורלם המר של כה רבים
מיהודי צרפת בימי שלטון הנאצים, ולהקים את ביתם, את משפחתם,
בית יהודי ממש, על אדמת ארץ ישראל, כי - אנחנו ישראל!

שמואל אויערבך

באר שבע, תשמ"ד

תמצית עבודת הדוקטורט :
(ראה ע' 20)

" הכוח החיוני של חוקת משה - הנבואה "

" La forza vitale della legislazione mosaica
- Il Profetismo "

גישת ה"ברית החדשה" יצרה בקרב הנוצרים דעה קדומה, כאילו כסלה תקפותן של מצוות רבות בתורה. האמת היא : חוקת התורה כולה היא נצחית .

במה ייחודה של חוקת משה (התורה) ?

1. בהתחלה בא משאל עם ("נעשה ונשמע") והבחירה היא חפשית ככתוב: "הנה נתתי לפניכם ... את החיים ואת המוות ... ובחרת בחיים .... "
2. המטרה ברורה : "אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ..."
3. הנביא כיהדות איננו מגיד עתידות, הוא איש ההווה המדבר אל הציבור של היום, וכפיו הכשורה, כדי להכטיח את המחר, את חיי האומה בכל הדורות.
4. עם ישראל הוא היחיד הממשיך להתקיים גם בגלות . כל יתר העמים הגולים מאבדים את זהותם המקורית; או שהם נטמעים בין יושבי הארץ החדשה, או שמתקשרים אל "המולדת החדשה" והופכים לעם חדש, אחר.
5. ייחודו של עם ישראל, קיומו כעם קדם לכניסתו לארץ המובטחת, וגם אחר כך מודגש ומוצהר שקיום העם איננו תלוי בישיבה בארצו.
העמים האחרים נקראים על שם ארצם (איטלקים, גרמנים, צרפתים, וכדומה), ואילו העם היהודי הוא שנותן את השם לארצו : ארץ ישראל .

מה איפוא הכוח המלכד והשומר על קיומו הנצחי של העם גם הרחק מאדמתו ?

מהותו והתהוותו של עם ישראל מתוארות בספר בראשית, והן שונות מכל סיפורי העמים על "שרשיהם". סיפור המבול נמצא גם אצל היוונים, אך לאחר הישרדות הזוג היחיד - כך מספרת האגדה היוונית - נוצרים הגברים מהאבנים שזורק מאחוריו האיש - והנשים מהאבנים שזורקת אשתו. לפי תפיסה זאת חדלים בני האדם להיות כולם צאצאיהם של זוג אחד, בני משפחה אחת. וכך הדבר בהוצרותן של המדינות-הערים הראשונות : רומולוס בונה את רומא ולתוכה מחקבצים אנשים בעלי מוצא שונה, וכך נוצרת מערב רב זה העיר המתפתחת אחר כך לאימפריה הגדולה. כך גם היה ביוון, ותושבי העיר-המדינה אחונה, אספרטה, או קורינתוס מספרים רק על מה שקרה לעירם אחר היווסדה, ואין זה מעניין אותם כלל מי היו המייסדים ומה היה מוצאם.

לא כן עם ישראל : כהבטחת ד' לאברהם בניו, צאצאיו, מהווים את עם ישראל. למוצא המשותף מאבות האומה, משפחה אחת, מצטרף גם הייעוד המיוחד. קיומו של עם ישראל, עם הנבחר, בא לשרת מטרה ברורה "קדושים תהיו" על ידי שמירת חוקת התורה לכל פרטיה. חביעה זאת מופנית לעם כולו ולכל יחיד ויחיד. כל אחד מהווה המשך של המשפחה הראשונה, וכל משפחה יהודית מהווה תא חיוני ויסודי של העם היהודי כולו. הייעוד המשותף הוא המאפיין את האומה היהודית, והוא שיצר בעצם תפיסה חדשה, הדגם החדש של "אומה", מושג מקובל היום, אך בלתי ידוע בעולם העתיק בתקופה הטרומ-נוצרית.

(1911)